

wij•land

jaarverslag

2022

Inhoudsopgave

1. Voorwoord	3
2. Welkom in het Wij.land	4
3. 2022 in cijfers	5
4. Onze impact	7
4.1 Duurzaam boeren	
4.2 Nieuwe bedrijfsmodellen	
4.3 Community & Inspiratie	
5. Organisatie en management	19
6. Financiën	20
7. Dank!	21

Voorwoord

WIJ.LAND JAARVERSLAG 2022

“De kern van mijn verhaal is dat je moet geloven in natuurlijke processen en dat je niet moet wachten op wet- en regelgeving, maar dat je gewoon van start moet gaan.”

Peter Oosterhof, melkveehouder en bestuurslid Wij.land

De omgang met het Nederlandse landschap stond in 2022 in het middelpunt van de belangstelling. Hoe gaan we om met de schaarse (milieu)ruimte die we hebben? Welke rol speelt natuur in Nederland? En welke rol speelt de landbouw? Welke prioriteiten stellen we als maatschappij en wat hebben we daarvoor over? Allemaal vragen die raken aan de doelstelling van Wij.land. En waarbij boerenbedrijven een sleutelrol spelen in het vinden van antwoorden.

Hierover in gesprek gaan vergt vertrouwen in de goede bedoelingen van de ander en vertrouwen in eigen kunnen om de nodige aanpassingen te maken. In 2022 was het duidelijker dan ooit dat Wij.land hierin een rol vervult. We bieden een veilige ruimte waar boeren kennis en inspiratie kunnen opdoen, kunnen handelen en kunnen samenwerken vanuit vertrouwen. Door te doen wat we altijd doen: niet afwachten, maar beginnen en doorgaan. Direct met boeren in het veld, en ook door mogelijkheden te onderzoeken die beleidsmakers en marktpartijen kunnen omarmen om boeren het vertrouwen te geven dat ze nodig hebben om stappen te zetten naar natuurinclusieve landbouw.

[← Beeld gemaakt door Werry Crone voor dit artikel in de Trouw](#)

We zijn blij dat onze aanpak op steeds meer steun kan rekenen. In 2022 groeide ons boeren netwerk. Een grote groep boeren doorliep de bodemcursus en ging praktisch met de bodem aan de slag op het eigen bedrijf. We breidden onze samenwerking met Agrarische Natuur Verenigingen, waterschappen, onderzoeksinstituten en bedrijven verder uit. Zoekend naar mogelijkheden om tegemoet te komen aan de maatschappelijke opgaven en aan de noodzaak van een financieel gezond boerenbedrijf. Het werken vanuit vertrouwen en van onderaf bleef niet onopgemerkt. Dat bood Wij.land de gelegenheid om bij overheden aandacht te vragen voor het succes van deze aanpak, omdat het cruciaal is voor het behalen van de beleidsambities die over het landschap en de boeren worden uitgestrooid.

Dit jaarverslag geeft een inkijkje in de activiteiten en resultaten van het bruisende netwerk van mensen die ons landschap een warm hart toedragen.

Danielle De Nie
Directeur Wij.land

Maas Jan Heineman
Voorzitter bestuur

2

Welkom in het Wij.land

WIJ.LAND JAARVERSLAG 2022

Welkom in het Wij.land: een inspirerend landschap waarin natuurlijke, sociale en financiële waarden worden gecreëerd en dat we met trots kunnen doorgeven aan de volgende generatie. Hiervoor nemen we één generatie de tijd, en gaan we dagelijks aan de slag om te leren wat dit in de praktijk betekent. Zo werken we op de korte termijn aan de lange termijn.

We geloven dat boeren als landschapsbeheerders de sleutel zijn in de transitie naar een toekomstbestendig landschap. Daarom werken we hand in hand met boeren om stappen te zetten naar een natuur gedreven landbouw en leren onderweg samen hoe deze transitie het beste vorm te geven.

We experimenteren om te leren en bewijzen door te doen. Om vanuit de praktijk te laten zien dat het anders kan, en hoe. En omdat

elk bedrijf én elke boer anders is testen we de oplossingen op individuele bedrijven. We doen pilots om uit te vinden wat werkt en deze lessen te delen en te gebruiken als hefboom voor systeemverandering.

Alleen sámen kunnen we dit landschap vormgeven. We hebben iedereen nodig. Van boeren tot burgers, beleidsmakers tot kunstenaars, natuurorganisaties tot ondernemers. We bouwen bruggen en creëren ruimte voor verbinding. Met elkaar, en met het land.

Welkom in het Wij.land!

We geloven dat boeren als landschapsbeheerders de sleutel zijn in de transitie naar een toekomstbestendig landschap

3

2022 in cijfers

WIJ.LAND JAARVERSLAG 2022

300

in ons netwerk
waarvan actief
meedoen in
projecten in het
Veenweidegebied:

188

In totaal meer dan

2.300

hectare onder
verbeterd beheer

25%

biologische
boeren en

90.000

euro betaald voor
ecosysteemdiensten
aan boeren

75%

gangbare
boeren
aangesloten

71

bijeenkomsten
georganiseerd met een
totaal deelnemers van:

949

5 JAAR DOELEN 2022 - 2027

TUSSENSTAND

inspiratie

> 10.000.000 mensen bereikt

3.700.000

> 50.000 mensen fysiek samengekomen

9.200

natuurlijk

> 10.000 hectares verbetering
ecologische functies

2.300

sociaal

> 1.000 boeren in netwerk

300

> 5.000 burgers in actie gekomen

1.000

> 3 landschapsinitiatieven samenwerkingen

3

financieel

> 300 boeren gebruiken financiële diensten of
ketensamenwerkingen voor landschapsherstel

50

4

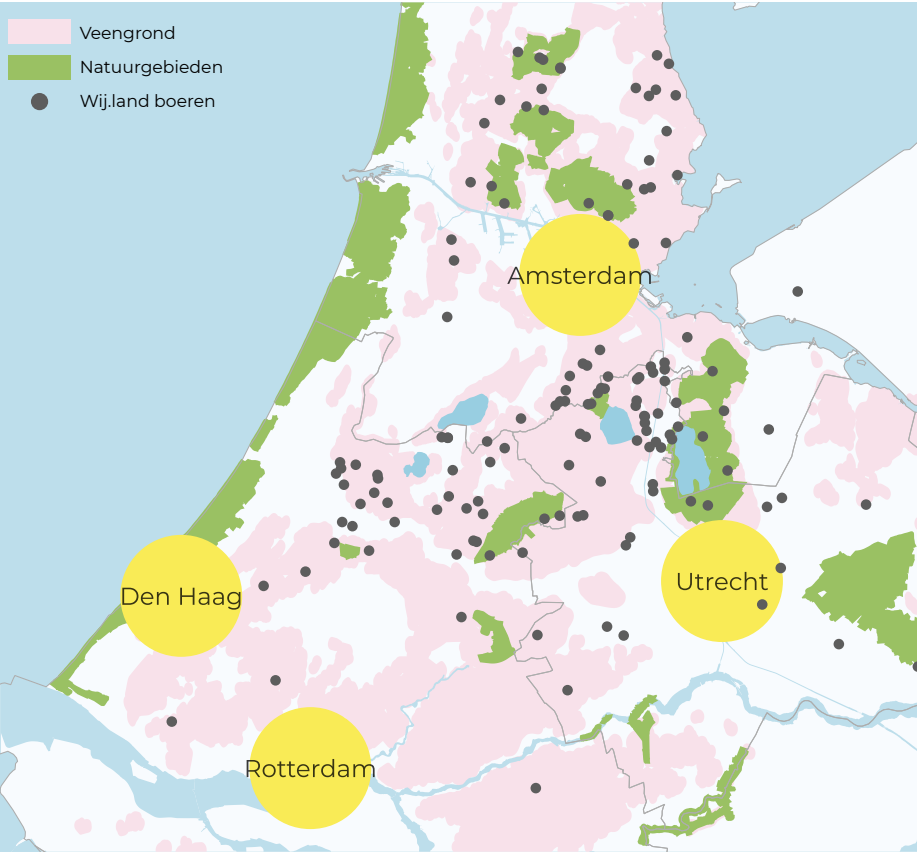
Onze impact

WIJ.LAND JAARVERSLAG 2022

Duurzaam boeren

Van 160 naar 300!

Het vertrouwen dat we krijgen van de boeren is iets waar we enorm trots en zuinig op zijn. We geloven dat zij als landschapsbeheerders de sleutel zijn voor een toekomstbestendig landschap. In 2022 is ons netwerk van boeren gegroeid van 160 naar 300! Hiervan is 90% van de boerderijen actief betrokken in een van onze pilots of projecten, en 50% in meer dan 2 pilots of projecten. Samen werken we op meer dan 2300 hectare grond aan het nemen van stappen die goed zijn voor bodem, water en biodiversiteit.

167 bedrijven zijn aan de slag gegaan met de bodem

Beginnen bij de bodem

Natuurinclusief boeren begint bij de bodem. Daarom beginnen (bijna) alle nieuwe Wij.land boeren met een bodemcursus om op het eigen bedrijf aan de slag te gaan met versterken van de bodem(biologie). In 2022 hebben we 2 bodemcursussen gegeven voor 40 boeren. Met deze nieuwe lichter boeren erbij, zijn er nu in totaal 167 bedrijven aan de slag gegaan met de bodem.

Gaandeweg zetten we meerdere pilots op die bijdragen aan gezonde kringloop-, bodem-, water- en voedselsystemen! Dit jaar hebben we 13 pilots gedaan: van zelf waterkwaliteit meten tot wormencompostthee, van sub-irrigatie tot kruidenrijkgrasland. Altijd kijkend naar wat bij de boer en zijn of haar bedrijf past.

Complementair samenwerken

Het aantal boeren in ons netwerk blijft groeien en we willen onze impact blijven vergroten. Tegelijkertijd ervaren we de persoonlijke benadering en verbinding als essentieel in onze aanpak. Daarom zijn we in 2022 nadrukkelijk meer gaan samenwerken met agrarische natuurverenigingen (ANVs). ANV's zoals Water, Land & Dijken, Collectief Eemland, Rijn, Vecht & Venen hebben

reeds een netwerk van boeren waarin vertrouwen zit. Door steeds complementair samen te werken met de ANV's vergroten we onze impact maar niet ons team. De vertrouwensrelatie met de boeren en veel van de uitvoerende werkzaamheden worden georganiseerd door de ANV. Wij.land kan hierdoor iets meer loslaten en nog meer aanmoedigen!

De transitie naar natuur inclusief is niet alleen voor pioniers.

Demonstratiebedrijven

Waar in het begin van Wij.land de verhouding van boeren 90% biologisch was en 10% gangbaar, is deze nu 75% gangbaar en 25% biologisch. De transitie naar natuurinclusief is niet alleen voor pioniers. We geloven wel dat deze pioniers een grote rol kunnen spelen in het inspireren en op weg helpen van de rest. Zo is in 2022 Veenbeweiders van start gegaan: drie “demonstratiebedrijven” die de deuren van hun bedrijf openen om samen met collega-boeren te ontdekken hoe natuurinclusieve bedrijfsvoering werkt.

Met een knaller van een kick-off zijn De Beekhoeve (Utrecht), De Eenzaamheid (Zuid-Holland) en de Groene Griffioen (Noord-Holland) van start gegaan. Zo organiseerde Joost van Schie “Het Boeren Café” met een opkomst van 54 boeren om het te hebben over bekostigen van de transitie. En nadat Monique persoonlijk uitnodigingen door de bus van alle boeren in haar gemeenschap gooide, opende ze op een avond het gesprek over de sociale kant en het gewaardeerd worden als boer met alles wat op hen afkomt. Zo ervaren we als Wij.land dat de boeren zelf eigenaarschap nemen van onze missie en echt deel zijn van team Wij.land.

[Maak hier kennis met de boeren!](#)

Boer Jaap Verduijn

“Ik vind Wij.land een hele mooie organisatie waar ik veel van kan leren, en waar vooruitstrevende boeren bij zitten die betrokken zijn bij de natuur. Het gaat niet alleen maar om groeien, maar juist ook om natuurverbetering en innovatie. Dat spreekt me aan. Om nieuwe dingen te doen is Wij.land een goede partner. Een boer gaat bijvoorbeeld niet uit zichzelf aan kruiden beginnen. Het is een hele investering met geen enkele garantie op succes. Zo ben ik ook bij Wij.land terecht gekomen.”

[Beeld gemaakt door Peter Franken voor dit artikel in het AD](#)

Nieuwe bedrijfsmodellen

Een goede boterham verdienen als natuurinclusieve boer

Kun je als natuurinclusieve boer ook een goede boterham verdienen? 14 boeren, waaronder 6 Wij.land boeren hebben in 2021 als eerste groep natuurinclusieve melkveebedrijven de moed gehad om hun boekhouding bloot te leggen en te analyseren op basis van de kosten-batenanalyse, ontwikkeld in samenwerking met De Natuurverdubbelaars en Alan Accountants en Adviseurs.

Naast dat het antwoord op de vraag kan je een goede boterham verdienen 'ja' is, blijkt uit het onderzoek een andere grote les: elk bedrijf is anders. Er is niet één allesbepalende factor dat het verdienen model maakt of breekt en er is niet één indicator waarop je alle bedrijven kunt vergelijken en beoordelen. Dit vraagt om het maken van keuzes en om ondernemerschap, creativiteit en vakmanschap, passend bij de boer en diens omgeving en een brede blik op het vlak van de economische prestaties.

Met de resultaten hebben we de schijnwerpers op dit onderwerp kunnen richten, wat in 2022 LNV, Brabants Bodem en Deltaplan Biodiversiteitsherstal heeft geïnspireerd om een doorontwikkeling van de methode te ontwikkelen, en in 2023 op te schalen naar 50 bedrijven in alle windstreken van Nederland.

[Bekijk hier het volledige rapport, de methode & de webinar!](#)

In 2022 namen 57 boeren deel aan 5 onderzoeken en pilots waar we aan het leren zijn hoe een verdienen model te creëren voor met de natuur mee boeren. Een essentiële voorwaarde om natuurgedreven landbouw aantrekkelijk en duurzaam te maken voor de lange termijn.

A man in a blue jumpsuit stands in a field of tall, golden-brown grass. He is looking down at his hands, which are held out in front of him, gesturing towards the grass. The background shows a flat landscape under a cloudy sky.

We beginnen bij de kansen en mogelijkheden om ecosysteemdiensten te leveren op het boerenbedrijf en laten de boer daar een prijs voor bepalen

Betalingen voor ecosysteemdiensten

Om duurzaam landgebruik te bevorderen is het belangrijk dat boeren niet alleen betaald worden voor producten als zuivel en melk, maar ook voor landschapsdiensten. Door een gemengd verdienmodel is er minder druk om te intensiveren om investeringen terug te verdienen. Maar de huidige systemen voor betalen voor ecosysteemdiensten staan nog in de kinderschoenen waardoor de betalingen (of het nu carbon credits of subsidies voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer zijn) amper kostendekkend zijn. Sterker nog: de kosten voor de boer om ecosysteemdiensten te leveren zijn niet of nauwelijks bekend.

Maar wat als we dit omdraaien? We beginnen bij de kansen en mogelijkheden om ecosysteemdiensten te leveren op het boerenbedrijf en laten de boer daar een prijs voor bepalen. Door zelf een offerte op te stellen staat de boer aan het roer tegen welke prijs hij of zij een bepaalde dienst wil leveren. Dit is precies wat we aan het doen zijn met financiering van Provincie Utrecht. Hierdoor onderzoeken we de ware kostprijs en de waarde voor het beheer van een ecosysteem. Waarom een boer X zou moeten verdienen om Y te beheren.

In 2022 zijn 13 boeren aan de slag gegaan voor een eerlijke waardering op 54 hectare land. Dit doen zij bijvoorbeeld door compost aan te wenden om de bodemkwaliteit te verbeteren, slootkanten ecologisch te beheren om de oevervegetatie te herstellen of door mozaïek maaien waarbij vegetatie blijft staan voor de bescherming van weidevogels.

De zin en onzin van koolstofcredits

In het tweede jaar van onze pilot met Rabobank is de tweede tranche klimaatcredits van Wij.land boeren verkocht! Het geld van de credits gaat voor 90% naar deelnemende boeren die hun boerenbedrijven verduurzamen en daarmee op 290 hectares broeikasgasemissies terugdringen of koolstof vastleggen. Goed nieuws dus, maar dit gaat niet zonder vallen en opstaan. Zo zetten we boeren en de kopers aan tafel om het te hebben over de zin en onzin van koolstofcredits. Samen zijn we op zoek naar óf en hóe het inzetten van koolstofcredits de transitie naar een natuurgedreven bedrijf kunnen faciliteren en welke rol Wij.land hierin zou moeten hebben. We zijn aan het leren hoe we dit holistisch kunnen aanpakken. Maar hoe holistischer we te werk willen gaan, hoe gecompliceerder de certificering.

Korte ketens

De start van Oogst kan niet ontbreken aan de highlights van 2022. Met financiële ondersteuning van onder andere Wij.land hebben ze hun eerste onbemande winkel in Leiden kunnen openen. Ondernemer Fennie Lansbergen en Wij.land boer Joost van Schie zetten dit nieuwe verdienmodel op om consumenten direct toegang te geven tot producten van de boer en zo meer inkomsten te genereren voor lokale, natuurinclusieve boeren. Na een succesvolle start en veel geleerde lessen heeft Wij.land boerin Ramona Schalkwijk begin 2023 een tweede winkel geopend! We vinden het geweldig om te zien dat er genoeg draagkracht is van een community om dit mogelijk te maken en kijken uit naar meer Oogst winkels!

[Ontdek hier meer over Oogst](#)

Winkel die
eenvoudig te
bedienen is met
de app 'Oogst'.

1
Download de app en
maak je account aan

2
Open deze winkeldeur
met de app

3
Kies (en weeg) je bood-
schappen in de winkel
en zet ze in de app

4
Reken af in de app en
trek de deur achter je
dicht op weg naar huis

Genieten maar!

Fennie Lansbergen founder en ondernemer Oogst winkel

“De boeren krijgen een goede prijs voor hun producten en bij veel een stuk hogere prijs dan bijvoorbeeld die van de groothandel. Bij de een is het volume van de afzet naar Oogst al wat groter dan bij de ander. Dus voor een significantere impact bij de boeren, willen we graag in dezelfde regio naar meer winkels groeien, zodat we meer van ze kunnen afnemen.”

< Beeld gemaakt door Wim Haze

dichtbij. Ontdek de beste
producten van natuurinclusieve
boeren uit de buurt.

Van pachter naar partner

Vijf jaar geleden zijn we samen met Natuurmonumenten en een 8-tal pachters gestart met het project Van pachter naar partner in de Vechtplassen. Een mooie en intensieve reis op zoek naar een andere verhouding tussen pachter en verpachter (Natuurmonumenten). We wilden een nieuwe beweging inzetten, weg van de klassieke, zakelijke verpachter-pachter verhouding naar een relatie gericht op samenwerking. Wij.land stond als 'neutrale' partij tussen de partijen en begeleidde het proces. Zo werden boeren ondersteund om concrete stappen te zetten voor de verduurzaming van de bedrijfsvoering en werkten we samen ook aan verbetering van natuurkwaliteit in de natuurgebieden.

Na vijf jaar was het tijd om de balans op te maken en onze lessen te delen met andere partijen. [We brachten een rapport uit en beschreven in dit artikel kort de belangrijkste resultaten en succesfactoren.](#) Inmiddels zet Natuurmonumenten op meer plekken in Nederland in op het versterken van de relaties en het samenwerken met pachters en andere boeren aan een biodiverser landelijk gebied. De filosofie en werkwijze van het project in de Vechtplassen was hier een belangrijke inspiratiebron voor.

Inmiddels zet Natuurmonumenten op meer plekken in Nederland in op het versterken van de relaties en het samenwerken met pachters en andere boeren aan een biodiverser landelijk gebied

**We willen meer
samenwerken en vooral
meer samen leren vanuit
de praktijk om de transitie
naar een toekomstbestendig
landschap te versnellen.**

Meer samen leren uit de praktijk

We doen veel en leren veel, én daarin zijn we niet de enige. Door het hele land zijn er initiatieven; boeren en organisaties die ook de handen uit de mouwen hebben gestoken om natuurinclusieve boeren vooruit te helpen. We willen meer samenwerken en vooral meer samen leren vanuit de praktijk met netwerken buiten het Veenweidegebied om de transitie naar een toekomstbestendig landschap te versnellen.

We zijn met meer dan 10 andere landschapsinitiatieven in gesprek gegaan om te verkennen of er behoefte is om meer samen te werken, en die is er! De conclusie is dat lokale landschapsinitiatieven elkaar zouden kunnen versterken door geleerde lessen en ontwikkelde methodieken en instrumenten met elkaar te delen. Daarnaast zouden we als samenwerkende groep duidelijker en sterker de behoeften van de landschapstakeholders kunnen verwoorden en deze delen met beleidsmakers. To be continued...

Bruggen bouwen

Bruggen bouwen, ruimte creëren voor verbinding, van elkaar leren en elkaar inspireren. Hier gaat ons hart sneller van kloppen. We organiseerden evenementen waar boeren en beleidsmakers elkaar ontmoetten in een niet-alledaags gesprek over de veranderingen in de landbouw. Op boerderij De Eenzaamheid vertelden meerdere boeren voor welke uitdagingen zij staan en waar zij van dromen in de toekomst. Ook beleidsmakers stelden zich kwetsbaar op, om vanuit verbinding de dialoog aan te gaan.

[Bekijk hier de video hoe de dag verliep of lees dit artikel voor meer verdieping](#)

Een van de deelnemende boeren,
Welkom in het Wijland

“Het klinkt alsof het ook wel gedoe is om op het ministerie te werken. Ik dacht dat het makkelijk werk was.”

Een van de deelnemende ambtenaren

“Dank voor het organiseren van deze inspirerende dag, dan besef ik waar ik het allemaal voor doe. Het helpt mij om weer de mens te zien.”

5

Organisatie & management

WIJ.LAND JAARVERSLAG 2022

Onze organisatie wordt steeds volwassener. Wij.land maakte in 2022 op verschillende manieren een groei door.

Ons team groeide van dertien naar vijftien medewerkers. We hebben een mooi en enthousiast team met een nog groter vermogen om te inspireren en te communiceren, en ook om naast de boer te gaan staan in de beweging naar natuurinclusieve landbouw.

Ook ons kantoor groeide. Vanaf april verruilden we het kantoor aan de Holendrecht voor een ruim en licht kantoor aan het Gein. Het buitengebied van Abcoude biedt nu nog meer inspiratie om ons in te zetten voor dit prachtige landschap.

2022 was het eerste jaar van een nieuw en fris strategisch 5-jarenplan, dat loopt tot eind 2026. Het bevat stevige ambities, een helder verhaal over de manieren waarop we onze ambities realiseren en aanpassingen aan de manier waarop Wij.land georganiseerd is. We blijven inzetten op het werken met partnerorganisaties om op landschapsschaal een impact te hebben en stellen tegelijkertijd de relatie met de boer centraal in alles wat we doen.

Onze samenwerkingen gaan over de grenzen van het westelijk veenweidegebied heen. In 2022 startten we een lerend netwerk op Texel. We verbinden ons met de vele bottom-up initiatieven door Nederland, waarvan we kunnen leren en waarmee we kunnen samenwerken. Samen pleiten we voor meer steun voor onze aanpak: werken vanuit vertrouwen, vanuit het landschap en vanuit de boer.

Lees hier ons volledige financiële jaarverslag

6

Financiën

De lessen die we leren, het werk dat we doen, de inspiratie die we bieden: niets hiervan is mogelijk zonder de financiële steun van onze donoren. Zij steunen de ontwikkeling van ons netwerk en de schat aan kennis en ervaring die daaruit voortkomt.

De toegenomen activiteiten in het Wij.land netwerk wordt weerspiegeld in de financiële resultaten. De omzetgroei bedroeg in 2022 zo'n 10%. Voor een aanzienlijk deel werd deze groei veroorzaakt door de uitbreiding van het aantal toegekende projecten.

De toekenning van twee projecten gefinancierd uit de Subsidiemodule Agrarische Bedrijfsadvisering en Educatie (SABE) door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland speelde een belangrijke rol, net als een nieuwe POP3 subsidie van de Provincie Utrecht. Het leidde tot een sterke toename van het aandeel van overheidssubsidies in onze financiering, die daarmee uitkomt rond de 30%. Dit is in lijn met ons voornemen om onze afhankelijkheid van overheidsfinanciering beperkt te houden, zodat we zélf leidend (blijven) zijn in de activiteiten. Private middelen passen over het algemeen beter bij het innovatieve karakter van veel van onze activiteiten.

Aan het einde van het jaar waren we verheugd met de toezegging van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) voor de opschaling van de Kosten Baten Analyse in ons eigen werkgebied, Friesland en Noord-Brabant. Dit startte in 2020 met een klein project om de bedrijfseconomische kant van natuurinclusieve landbouw door te lichten. We zien het als een compliment dat LNV dit nu financieel ondersteunt in meerdere regio's.

**We geloven ten diepste dat we alleen samen
een nieuw landschap kunnen creëren.
We hebben iedereen nodig.**

Daarom willen we jou als partner bedanken voor je
vertrouwen in ons! Dank voor het meegaan op dit grote
avontuur naar een toekomstbestendig landschap.

Wil je ook mee op leren-door-te-doen-reis? We zijn altijd op
zoek naar pioniers: van financiers tot ondernemers, van
kunstenaars tot boeren.

Stuur een mailtje naar contact@wij.land

Dankjewel!

Stichting Wij.land
Gein Zuid 23
1391 JE Abcoude

www.wij.land
kvk: 72014679
contact@wij.land

Fotografie onder andere door Jeroen Schokker, Iris Dorine, Tom Baas, Warner Reinink (Natuurmonumenten) & Stichting Open Boek

“Het geheim van verandering is om al je energie te richten, niet op het bevechten van het oude, maar op het bouwen van het nieuwe.”

Dan Millman in het boek *Way of the Peaceful Warrior*

wij•land